

COVID-19 Pandemisi ve Mimari Mekânların Metamorfozu: Dijital Platformlar Yeni Çalışma Alanları Olacak mı?

Eren Tümer^a, Selen Abbasoğlu Ermiyagil^b

^aEuropean University of Lefke, Faculty of Architecture, Graduation Student, erentumer@gmail.com

^bAssist. Prof. Dr., European University of Lefke, Faculty of Architecture, sabbasoglu@eul.edu.tr

Özet

Küresel bir sorun olarak, beklenmedik bir şekilde karşımıza çıkan COVID-19 salgını, teknolojinin öngörülemeyen bir hızla iş ve sosyal hayatımıza entegre olmasına neden oldu. Öte yandan dünya çapındaki karantinalar veya çeşitli standartlardaki kısıtlamalar, salgından etkilenen toplumların eğitim, çalışma ve sosyalleşme ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için farklı dijital çözümleri de beraberinde getirdi. Böylelikle eğitim, toplanma, çalışma ve fikir alışverişi gibi işlevlerin karşılandığı mimari mekânlar, görece sonsuz olan ancak aynı zamanda da sınırlı dijital mekânlara dönüşmeye başladı. Bu noktadan hareketle, bu çalışmanın temel amacı, COVID-19 salgını ile hızla dijitalleşmekte olan çalışma eyleminin, ofisler çerçevesinde mimari mekânlara, kullanıcıların mekân algısına ve çalışma eylemine yansımalarını incelemek ve anlamaktır.

Anahtar Sözcükler: COVID-19, dijital mekân, mimari mekân, tasarım, mimari tasarım

Metamorphosis of Architectural Spaces after COVID-19: Will the Digital Platforms Become New Working Spaces?

Abstract

As a global problem, the COVID-19 epidemic, which we encountered unexpectedly, caused technology to be integrated into our work and social life at an unpredictable speed. On the other hand, worldwide quarantines or the restrictions on various standards, required rapid digital solutions in order to meet the education, work or socialization needs of societies. Thus, architectural spaces, where functions such as education, meetings, working and exchanging of ideas are met, have been moved to the relatively infinite but also limited spaces of digital applications. Depending on these changings, the main aim of this study is to examine and understand the reflections of the rapidly digitalizing working actively with the COVID-19 epidemic on architectural spaces within the framework of offices. A quantitative research method is used in compliance with the aim of the research. In this respect, a questionnaire was applied to 30 individuals consisting of architects and white collar professionals working in Adana. Within the scope of this questionnaire, it is aimed to understand the effects of spatial transition from physical to digital, from both employee's and employers' perspective. As a conclusion, the findings of this study, which debates the possible implications of the shifting to digital spaces after COVID-19 epidemic, will redound to the architectural researchers' and designers' benefit in order to understand the possible changes of current or future design actions.

Keywords: COVID-19, digital spaces, architectural spaces, design, offices.

1. GİRİŞ

Globalleşmenin etkisiyle günümüzde teknoloji alanında yaşanan devrim sayılabilecek gelişmelere bağlı olarak dünya oldukça hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu yeni değişim süreciyle de teknolojinin getirdiği dijitalleşme sosyal alanlarda ve/veya iş alanlarında çok fazla kullanılmaya başlanmıştır. Bu değişim ve gelişim devam ederken, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan COVID-19 salgınına bağlı olarak

dijitalleşme süreci yeni bir boyut kazandı. Hayatlarımızı ve günlük rutinlerimizi kökten değiştiren COVID-19 pandemisinin yol açtığı yeni bir kriz ortamı oluştu. Dünya toplumları gerek sosyal ilişkiler gerekse de çalışma yöntemleri ve iş ilişkileri bakımından daha önce tecrübe etmediği bir sürece girdi. Yeni normal olarak adlandırılan bu dönemde temasın zorunlu olarak kısıtlandığı, izole edilmiş bir yaşantı başladı. Bu aşamada ise teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak hızla gündeme gelen dijital mekânlar yaşam alanlarının doğal işlevlerine ek olarak çalışma eylemine yönelik işlevlerin de bu mekânlarda gerçekleşmesine yol açtı. Böylece dijital uygulamalar kendine özgü işlevleriyle hem sosyal hem de iş hayatımıza entegre olmayı başarmış oldu.

Bu yaşanan gelişmelere bağlı olarak, Covid19 salgınının öngörülemeyen bir hızla yayılarak hem sosyal hem de çalışma hayatını etkisi altına alması, şirketlerin ve bireylerin dijitalleşme kavramı üzerindeki farkındalığının hızla artmasına sebep oldu. Dijitalleşme, bilindiği üzere, öncelikle yazılım sistemlerinin kullanılmasıyla iş süreçlerinin otomasyonu olarak işletmelerde kendini göstermiş, daha sonra başta İnternet olmak üzere gelişen çeşitli dijital teknolojilerin desteğiyle işletmelerin iş modellerini değiştirmelerine yol açmıştı (Klein, 2020: 997).

Yeni normal olarak adlandırılan bu süreçte ofislerin önemi giderek azaldı ve rutin işler hızla dijital uygulamaların sunduğu sanal mekânlara taşındı. Bu ani değişim, ofis işlerinin ve dolayısıyla normal koşullarda fiziksel mekânlarda gerçekleşen çalışma eyleminin hızla dijitalleşmesini gerektirdi. Dijital dönüşüm süreçleri Covid19 salgını öncesinde de kurumsal ölçekteki şirketler ve yönetim alanındaki uzmanlar tarafından çokça tartışılan bir konu olmasına rağmen, şirketler bu kaçınılmaz dönüşümü tam anlamıyla benimseyememiş ve uygulama eylemlerinde yavaş kalmıştır (Savić, 2020). 2020 yılının ikinci yarısında tüm dünyayı etkisi altına alan salgınla birlikte dijitalleşme sorunlarına hazırlıksız yakalanan şirketler, eğitim kurumları ve farklı alanlarda çalışmalarını yürüten kurumlar hızla yeniden yapılanmak zorunda kaldı. Bu nedenle, işverenler ve yönetim uzmanları dışında ofis çalışanları, eğitmenler, akademisyenler dijitalleşme konusunda hem teorik hem de pratik anlamda yeterli donanıma sahip olamadan yeni bir döneme başladı. Yeni dönemde ise, milyonlarca insan farklı coğrafyalarda yıllardır alıştığı çalışma biçiminden ve fiziksel mekândan kopup dijital mekânlara geçiş yapmak zorunda kaldı. Sonuç olarak, ofis olarak tasarlanmamış yeni alanlarda, sanal toplantı odalarında ve/veya sınıflarda çalışma limitinin giderek belirsizleştiği “yeni” çalışma yöntemlerine uyum sağlamak ve çalışmak zorunda kaldılar.

Bu değişimlere ve yeni oluşumlara bağlı olarak çalışmada, COVID-19 salgını ile hızla dijitalleşmekte olan çalışma eyleminin, ofisler çerçevesinde mimari mekânlara, kullanıcıların mekân algısına ve çalışma eylemine yansımalarını incelemek ve anlamak amaçlanmıştır. Çalışma alanı olarak, Adana bölgesinde konumlanan farklı ofis mekânlarında çalışmalarını sürdüren grup, denek grup olarak belirlenmiştir. Bu gruba anket uygulanmış ve elde edilen veriler doğrultusunda sonuç ve öneriler geliştirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak, bu çalışmanın temel amacı olan, COVID-19 salgını ile hızla dijitalleşmekte olan çalışma eyleminin, ofisler çerçevesinde mimari mekânlara, kullanıcıların mekân algısına ve çalışma eylemine yansımalarını incelemek ve anlamaktır. Çalışma kapsamında nitel ve nicel araştırma yöntemi birlikte, kullanılmıştır.

Çalışmanın amacına bağlı olarak farklı kurumlarda çalışan ofis alanlarını kullanan 30 kişiye (mimarlar, pazarlama uzmanları, akademisyenler, finans uzmanları, mühendisler, memurlar, yöneticiler) Google anket uygulaması aracılığıyla geliştirilen anket uygulanmıştır. Seçilen bu grubun yaş aralığı 25 ile 45 arasında belirlendi. Böylece, covid-19 salgını sonrası farklı yaş gruplarının bu zorunlu mekânsal değişim ve aynı zamanda iş eylemi hakkındaki görüşleri kolayca gözlemlenebilmesi düşünülmüştür.

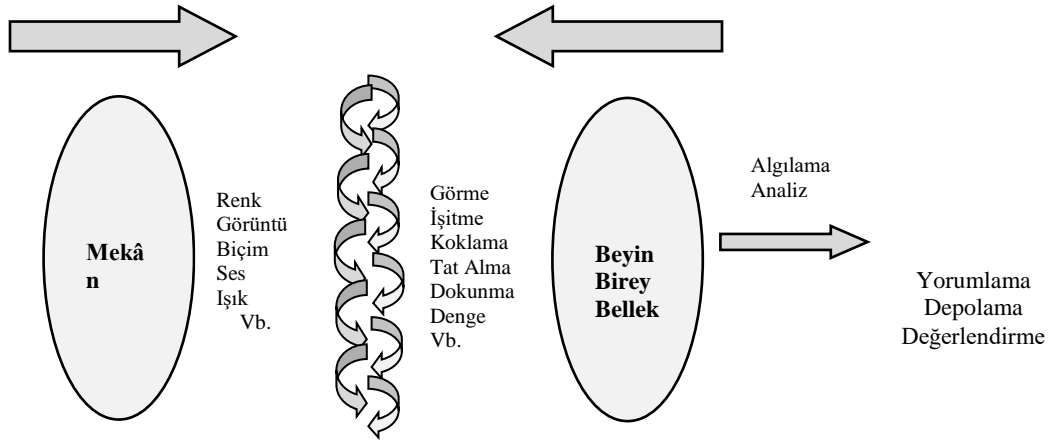
Anket, 6 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yer alan ilk üç soruda katılımcıların yaş ve çalışma alanı gibi demografik bilgileri sorgulanmıştır. İkinci kısmı oluşturan dokuz soruda, katılımcıların evden çalışma ve mekânsal değişim hakkındaki değerlendirmeleri amacıyla oluşturulmuş, 3'lü Likert ölçeğinde (1= Katılmıyorum; 1= Kararsızım; 3= Katılıyorum) ifadeleri yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise ucu açık iki soru sorulmuş ve mekânsal değişime karşı bakış açıları, dijital platformlar üzerinden online çalışma eylemi hakkındaki görüşleri ve nasıl etkilendiklerini değerlendirmeleri istenmiştir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1 Mekân ve Mekân Algısı

Arapça bir sözcük olan mekân var olma, varlık, vücut anlamındaki “kevn” sözcüğünden türemiştir (Aydın, 2001). Mekân, temel bir tanıma sahip alanın anlamı, tüm sınırlı boyutları içeren muazzam büyüklüktür; boşluk; sınırsız ortam; kapsanan alan (Güngör, 2019: 97) olarak tanımlanabilir. Mimarlık sözlüğünde mekân; ‘Kişiyi çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde çeşitli eylemlerini sürdürmesine elverişli olan bir boşluktur’ şeklinde tanımlanmıştır (Hasol, 1990). Aynı zamanda mekân, var olduğu günden bu yana insanlığın vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri olan barınma, konaklama ihtiyacına bir cevap olarak mimari pratiğin temelini oluşturmuştur (Gülay, 2020). Bu bağlamda, mimari mekânlar, kültürel bellekteki yaşanmışlıklar aracılığıyla, toplumsal kimliğin biriktiği, paylaşıldığı ve aktarıldığı ortamlardır (Abbasoğlu Ermiyagil, 2015, p:257). Zaman içerisinde Sosyoloji ve felsefe gibi farklı disiplinlere konu olan mekân kavramı, gelişen teknoloji, yaygın iletişim ağı ve küreselleşme sonucunda anlamsal değişime uğramış, daha sonra eklenen dijital ve sanal mekânlar gibi yeni kavramlar bu anlamı genişletmiştir (Güngör, 2019). Yaşanan pandemi ve teknolojik gelişimle birlikte ise günümüzde bayağı yoğun bir şekilde bu mekân kavramları yaşanan farklı alanları tanımlamak amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Mekânların anlaşılması yorumlanması noktasında ise algılama süreci devreye girmektedir. Algı, duyu yoluyla çevreden bilgi edinme eylemi; biliş, algılanan şeyin uyumlandırılıp kavranmasıdır (Göler, 2009, Aslan vd. 2015). Algılama; insanların çeşitli duyu (görme, işitme, koklama, dokunma ve tatma) yardımıyla çevrelerinden elde ettikleri bilgileri bir araya getirip organize ederek anlama sürecidir. Algılama aynı zamanda kişinin o anda yaşadığı deneyimi geçmiş deneyimleri ile birlikte değerlendirerek yeni bir bütüne ulaşması sürecidir. Algılama ve değerlendirme olarak nitelenen ve hem alıcı hem de göndericiyi etkileyen bu unsur, kişilerin dış dünyalarını algılama ve değerlendirmeleri ile ilgilidir. Diğer bir deyişle, algılama bir farkına varma, farkına vardırıma ve söz konusu olguyu her yönden yargılayıp değerlendirme süreci olarak tanımlanabilmektedir (Özarlan, 2014 :6). Şekil. 1’de görüldüğü üzere mekânın duyum aşamaları, renk, biçim, ses, ışık vb. gibi mekânsal özelliklerin duyu yardımıyla beyne ulaşması, depolanması, değerlendirilmesi ve yorumlanmasıyla oluşur. Algı bütünlüğünün tesis edilebilmesi için beyne ulaşan tüm bu verilerin düzenlenmesi gerekir.

Şekil 1: Mekânın Duyum/Algılama Şeması (Aslan, vd. 2015 ve Web 1).

Mimari oluşum süreçlerinde, fiiksel olarak mekânların oluşumunda etken olan özellikler ise algılama konusunda büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda Leland, "Mimarlıktan aldığımız haz, değerini bizim algımızla bulur." diyerek mekânın algılama sürecini ifade eder (Leland vd. 2019). İnsanoğlu, duyu organlarının kapasitesine ve etrafındaki değişkenlerin ne ilettiğine bağlı olarak çevrelerini seçici olarak algılar (Türk ve Sarı, 2020, p:722). Algılama süreci, deneyimleme eylemiyle de direk bağlantılı olmakla birlikte alanı sadece geometrik bir form olmaktan çıkarır. Böylece, bir konu ve dolayısıyla bir hareket gerektiren alanın sınırlı veya başka bir deyişle tanımlanmış olması tek başına yeterli değildir. Öte yandan değişen dönemlerle birlikte mekân kavramı da dönemin koşullarından etkilenmiş, bu değişim mimari pratiği ve teoriyi de değiştirmiştir. Mekânların algılanması fiziksel özelliklerden çıkmış sanal olarak mekânlar şekillenme sürecine girmiştir.

3.2 Covid19 Sonrası Çalışma Mekânları

Bilindiği üzere 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 salgını sosyal alışkanlıklar üzerinde çok ani ve ciddi etkilere neden oldu. Yepyeni ve beklenmedik bir durum toplumsal değişimi tetikledi. Bu değişim, mekân ve zaman sınırını değiştirmeden çalışan, ilişkiler kuran, boş zamanlarını kullanan, eğitim alan ve alışveriş yapan birey yönünde yerini almıştır (Avcı, 2021, 3802).

Tarih, toplumsal yapıdaki değişikliklerin keskin ve biraz öngörülemeyen kırılma anlarının sonuçları olduğunu defalarca göstermiştir. Savaşlar, salgınlar ve doğal afetler bu öngörülemeyen anlar arasında kolayca değerlendirilebilir.

Bu gibi durumlar karşısında ekonomi ve halk sağlığı çerçevesinde alınan idari kararlar, gelecek öngörülere ve bireysel korumaya yönelik belirli davranışlar kalıcı kararlar haline gelmiş ve günümüz toplumlarının gelişimine yön vermiştir.

Küreselleşme eyleminin bir sonucu olarak, hem turizm hem de iş hayatı çerçevesinde hızla artan ve teknolojik gelişmelerle kolaylaştırılan ülkeler arasındaki ulaşımın da virüsün yayılmasında önemli bir etken olduğu kabul edilmektedir. Ancak zorunlu olarak dijital platformlara doğru kayan hem sosyal hem de iş ilişkileri bir anlamda zaman ve mekân kavramının kaybına neden oldu.

Bu etkiler eğitim ve sosyo-kültürel alanlarda kendini gösterse de bu durum ofis hayatında daha baskın hissedilmiştir. Virüsün yayılmasını caydırmak ve çalışanları korumak için, dünyanın dört bir yanındaki hükümetler işverenlere ofislerini kapatmaları ve çalışanların evden çalışmalarına izin verme talimatı verdi. Bu çalışma yöntemi ile müşteri ve şirketlerarası toplantılar, eğitim faaliyetleri ve idari faaliyetler gibi görevlerin tamamına yakını dijital platformlar üzerinden yapılmaya başlandı.

Bu nedenle, mimarlar tarafından sadece çalışma işlevi için tasarlanan ofisler (mekânlar) aniden terk edildi.

4. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Ankete katılanların %22'si, 25-30, %17'si 31-35, %37'si 36-40, ve %24'ü ise 41-45 yaş grubundadır. Meslek grubu dağılımlarına bakıldığı zaman ise; %38'i mimar, %6'sı satış ve pazarlama sorumlusu, %6'sı inşaat mühendisi, %6'sı akademisyen, %44'ü ise ofis çalışanı olarak çalışmaktadır. Katılımcıların çalışma statüsüne bakıldığı zaman ise %28'i işveren, %72'si ise çalışan olarak çalışmalarını sürdürmektedir (Tablo:1).

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikleri		% Değeri
Yaş Aralığı	25-30	%22
	31-35	%17
	36-40	%37
	41-45	%24
Meslek Grubu	Mimar	%38
	Satış ve Pazarlama Sorumlusu	%6
	İnşaat Mühendisi	%6
	Akademisyen	%6
	Ofis Çalışanı	%44
	Katılımcıların Çalışma Statüsü	İşveren
	Çalışan	%72

Katılımcılara birinci soruda COVID19 sonrası çalışma alanında yaşanan değişime (dijitalleşme) bağlı olarak öğeler üzerinde değerlendirme yapmaları istenmiştir. Buna bağlı olarak öncelikle dijitalleşme ile ilgili bilgilerini değerlendirmeleri istenmiştir. Kendilerince yapmış oldukları değerlendirme sonucunda %50'si bilgi durumlarından emin olmadığı, %31,3'ü bilgili seviyelerinin yüksek olduğunu, %18.7'si ise bilgilerinin yüksek olduğu duruma katılmadığını belirtmiştir.

İkinci soruda ise yeni çalışma düzeninde, ofis dışında çalışılması durumunda iş-zaman kavramının ortadan kalkığına dair düşüncelerinin ne olduğu belirlenmek amacıyla soru yöneltilmiştir. Bu aşamada, katılımcıların, %75'i iş-zaman kavramının kaybolduğu düşüncesindedir, %12,5'i kararsızdır, %12.5'i ise bu düşünceye katılmamaktadır.

Ankete katılanların, çevrimiçi çalışma fikri, işinizi zamanında bitiremeyeceğinizi düşündürüyor mu konusunda ise %25 işlerini zamanında bitiremeyeceklerini, %56,3'ü ise bir zaman sorunu yaşamayacağı düşüncesinde; %18,8'i ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Evden çalışma durumunun kişisel hedef ve görevlerine daha fazla zaman ayırmalarını sağladığı noktasında ise %26,1'i katılmakta, %40,6'si kararsız, %31,3'ü ise katılmamaktadır.

Katılımcıların çalışma mekânlarındaki verimlilik değerlendirmesi noktasında mekânın etkisi düşüncesinin sorgulanması amacıyla geliştirilen beşinci soruda; Verimli bir şekilde çalışmak için bir ofis alanı ve ortamın gerekli olduğuna inanıyor musunuz sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların, %50'i mekânın önemli olduğuna katılıyor, %18,7'i kararsızdır, %31,3'ü ise bu düşünceye katılmamaktadır. Dijitalleşme sürecinin hayatlarını kolaylaştırdığı düşüncesine ise katılımcıların ise %71,9'u katılmakta, %18,8'i kararsız, %9,3'ü ise katılmamaktadır.

Ankete katılanların bir ofiste çalışmak yerine dijital uygulamalar üzerinden çalışmanın sosyal hayatını olumsuz etkilediğini düşünüyor mu soruna verdikleri yanıt ise %53,1'i kesinlikle sosyal hayatlarının kötü etkilendiğini düşünüyor, %18,8'i kararsızdır, %28,1'i ise bu düşünceye katılmamaktadır. Ofis dışı çalışmalarını sürdürdükleri mekânların sağlıklı bir şekilde çalışmak için gerekli ekipmana sahip olduğunu katılımcıların %53,1'i düşünmekte, %28,1'i kararsız ve %18,8'i ise kesinlikle düşünmemektedir.

Ankete katılanlardan yeni yaşam süreçlerindeki evden çalışırken yaşam kalitelerinin arttığı konusundaki düşünceleri sorgulandığında ise; %12,5'i yaşam kalitelerinin arttığını, %25 kararsız olduğunu, %62,5'i ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Evden çalışırken yapmış oldukları çalışmalarının daha faydalı olduğunu düşündükleri noktasında ise; %18,2 katılmıyor, %31,3 kararsız, %50 katılmıyor.

Tablo 2: Mekânsal değişime karşı bakış açıları, dijital platformlar üzerinden online çalışma eylemi hakkındaki görüşleri ve nasıl etkilendikleri gösteren tablo.

Soru	Cevap	% Değeri
Dijitalleşme Hakkındaki Bilginiz yüksektir mi	Katılıyorum	31,3
	Kararsızım	50
	Katılmıyorum	18,7
Ofis dışında çalışılması durumunda iş-zaman kavramının ortadan kalktığına katılıyor musunuz	Katılıyorum	75
	Kararsızım	12,5
	Katılmıyorum	12,5
Çevrimiçi çalışma fikri, işinizi zamanında bitiremeyeceğinizi düşündürüyor mu	Katılıyorum	25
	Kararsızım	18,8
	Katılmıyorum	56,3
Evden çalışma, hedeflerinize ve görevlerinize daha fazla zaman ayırmanıza yardımcı oluyor mu?	Katılıyorum	28,1
	Kararsızım	40,6
	Katılmıyorum	31,3
Verimli bir şekilde çalışmak için bir ofis alanı ve ortamın gerekli olduğuna inanıyor musunuz?	Katılıyorum	50
	Kararsızım	18,7
	Katılmıyorum	31,3
Dijital platformların iş hayatınızı kolaylaştırdığını düşünüyor musunuz?	Katılıyorum	71,9
	Kararsızım	18,8
	Katılmıyorum	9,3
Bir ofiste çalışmak yerine dijital uygulamalar üzerinden çalışmanın sosyal hayatınızı olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?	Katılıyorum	53,1
	Kararsızım	18,8
	Katılmıyorum	28,1
Yeriniz (ofis dışı çalışma alanınız) sağlıklı bir şekilde çalışmak için gerekli ekipmana sahip mi?	Katılıyorum	53,1
	Kararsızım	28,1
	Katılmıyorum	18,8
Çevrimiçi çalışmaya başladığınızdan beri yaşam kalitenizin arttığına inanıyor musunuz?	Katılıyorum	12,5
	Kararsızım	25
	Katılmıyorum	62,5
Ofis yerine dijital uygulamaları kullanarak evden çalışmanın daha faydalı olduğuna inanıyor musunuz?	Katılıyorum	18,2
	Kararsızım	31,3
	Katılmıyorum	50

Üçüncü bölümde ise ucu açık iki soru sorulmuştur. Birinci soruda katılımcıların dijital uygulamaları kullanarak çalışmak ile ofisten çalışmak arasındaki en önemli farkların neler olduğunu belirtmeleri istenmiştir. Genel olarak birçok meslek grubunda odaklanma, konsantre olma, çalışma saatlerinin kontrol edilememesi ve dolayısıyla çalışma saati kavramının belirsizleşmesi, işveren istismarı, sosyal hayat kavramının tüketilmesi, mekânsız çalışmanın verimi düşürmesi gibi önemli sorunların yaşandığı gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar ise iki çalışma eylemi arasında önemli farklar göremediğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların bir bölümü ise dijital çalışma yönteminin ekonomik açıdan işletme maliyetlerini düşürebileceğini ve öte yandan çalışma saatlerini kendi isteğine göre belirleyebilmenin ise üretim çerçevesindeki verimi arttırabileceğini düşünmektedir. Bu bağlamda, dijital çalışma biçiminin katılımcıların bir bölümüne bir tür özgürlük sağladığı ve durumunsa çalışma motivasyonu bağlamında önemli bir avantaj olarak vurgulandığı gözlemlenmiştir. Spesifik meslek grupları seçilerek gözlem yapıldığında ise, mimar katılımcıların mimari tasarım pratiğinin fikir alışverişi çerçevesinde bir etkileşimi gerektirdiği, dijital uygulamalar aracılığı ile gerçekleşecek olan bir çalışma yönteminin karşılıklı fikir alışverişi veya tartışma ortamını zedeleyebileceği fikrinde oldukları ve ayrıca bu durumun da insan odaklı bir eylem olan tasarım sürecini önemli ölçüde etkileyebileceğini düşündükleri gözlemlenmiştir.

Ucu açık soruların ikincisinde ise katılımcılardan ofiste (gerçek dünyada) veya çevrimiçi (dijitalleştirilmiş) olarak gerçekleşen çalışma yöntemleri arasından iş yapma biçimine daha fazla katkısı olan yöntemin değerlendirilmesi istenmiştir. Katılımcıların bir bölümü sürecin başlangıcında dijitalleşme çalışmalarının henüz yeterince olgunlaşmamış olması sebebiyle ofiste çalışmanın daha verimli olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak, evden çalışma esnasında işverenler tarafından gerçekleşen sürekli çevrimiçi olma taleplerinin katılımcıların sosyal bağlamda umutsuzluğa kapılmalarına yol açtığı da gözlemlenmiştir. Öte yandan, proje ofisi yürütmekte olan tasarımcıların bir bölümünün ise ofiste yapılması gereken işleri evden de çok rahat bir şekilde yürütebildikleri, ancak yaşam alanında geçirilen sürenin uyku dahil 14 saatten 24 saate çıktığında ise köşeye sıkışmış olma hissine kapıldıkları ve sürekli bilgisayar başında olma durumunun bir tür gereklilik haline gelmiş olmasından bunaldıkları, ancak buna rağmen evden çalışmanın avantajlarını da vurguladıkları gözlemlenmiştir. Özellikle sahada ve bilgisayarda aynı anda çalışabilecek meslek gruplarının ise bilgisayar başında geçirdikleri süre boyunca nerede olduklarının pek önemi olmadığını, bilgisayar olan her mekânın kendileri için bir ofis olabileceğini, kendilerini rahat hissettikleri ve motive olabilecekleri her yerde rahatlıkla çalışabileceklerini ve bu özgürlüğün verimlerini arttıracaklarını düşündükleri gözlemlenmiştir. Aynı zamanda katılımcıların bir bölümü, çevrimiçi (dijitalleştirilmiş) çalışma yönteminin farklı ülkelerden ve şehirlerden insanlarla bir araya gelebilme ve çalışabilme imkânı sağladığını da belirtmişlerdir.

Konuyu mimarlık mesleği açısından değerlendiren katılımcılar, mimarlık eyleminin hem tasarım motivasyonu bağlamında hem de inter-disipliner bir süreci gerektirmesi itibari ile, ofiste çalışmanın daha faydalı olacağına inanmaktadır. Öte yandan çalışma ekibiyle sürekli bağlantı halinde olmanın, odaklanma ve sürdürülebilirlik açısından verimli olacağı belirtilmiş ancak satış ve pazarlama gibi meslek gruplarında çalışan bireylerin ise dijital çalışma biçiminin ilgili sektörler açısından pek uygun olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcıların bir bölümü tarafından, ekip çalışmasına ihtiyaç duyulmayacak durumlarda ofiste çalışmanın kaynak tüketimi, atık üretimi, trafik ve çevre sorunları gibi toplumsal hayatı zorlaştıracak durumları da beraberinde getirdiği vurgulanmıştır.

Belirli bir bölüm ise fiziksel ve çevrimiçi çalışma yöntemlerinin hibrit bir şekilde ele alınması gerektiğini ve bu yöntemin gerek daha sürdürülebilir olması gerekse iş gücündeki motivasyonun ve verimin artırılabilmesi bağlamındaki önemine vurgu yapmıştır. Ancak öte yandan katılımcıların bir bölümü tarafından işlerinin dijitalleşmeye oldukça uygun olduğu belirtilmiş olmasına rağmen, ofis ortamlarının odaklanabilme ve daha verimli olabilme meselelerinde daha etkin olduğu, ofise gitme eyleminin hem disipline olma hem sosyalleşebilme hem de günlük yaşam rutinlerini yerine getirebilme konularında önemli olduğu belirtilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya değiştikçe, tüm koşullar onunla birlikte değişir ve mimarlık fikrinin ve elbette eylemlerinin bu değişen koşullara uyum sağlama refleksine sahip olması kaçınılmazdır [9]. Hızla gelişen bu dünyada, tasarım disiplinlerinin nüfus artışı, çevre felaketleri, salgın hastalıklar ve farklı varyantlardaki hastalıklar gibi sorunlara hazırlıklı olması gerekecektir. İhtiyaç duyulan ve bu çerçevede tasarlanan mekânların da bu bağlamda değişimler yaşaması kaçınılmazdır.

Covid 19 salgını ile birlikte ani bir şekilde tartışılmaya başlanan ve dünya çapındaki birtakım yenilikçi firmalar tarafından hali hazırda uygulanmakta olan bu yeni çalışma yöntemi ülkemizde de birçok farklı sektör tarafından zorunlu olarak uygulanmaya başladı. Öte yandan bu ani değişim, dijitalleşme konusuna hazırlıksız yakalanan firmaların teknoloji alanındaki yatırımlarını kayda değer biçimde arttırmalarına sebep oldu.

Araştırma kapsamında elde edinilen bulgular dikkatle incelendiğinde; yaş aralığı 25-30 olan çalışan bireylerin %60'ı ofiste çalışmanın hem bilgi paylaşımı hem de verimli çalışma açısından daha faydalı olduğunu düşünmektedir. 40-45 yaş aralığında olanların %65'i ise hem esneklik hem de sürdürülebilirlik kavramları düşünüldüğünde, hibrit çalışma yöntemlerinin daha faydalı olacağını ifade etmektedir.

Öte yandan, araştırma grubunun %28'ini oluşturan işveren katılımcılar, dijital çalışma yöntemlerinin işletme maliyetlerini önemli ölçüde düşüreceğini ve ayrıca iş verimliliğinin de artacağını gerekçe göstermekte ve dolayısıyla dijital veya hibrit çalışma yöntemlerinin daha faydalı olabileceğini düşünmektedir.

Meslek gruplarına bağlı olarak ise; mimar ve tasarımcılar ile akademisyen katılımcıların %75'inin ofisten çalışmayı tercih ettiği görülmektedir. Finans ve satış uzmanları, insan kaynakları ve bilgi teknolojisi uzmanları da dahil olmak üzere geri kalan katılımcıların ise hibrit çalışma yöntemini tercih ettikleri gözlemlenmiştir.

Elde edinilen veriler doğrultusunda, katılımcıların pandemi sonrası çalışma eylemi çerçevesinde meydana gelen mekânsal değişimin olumlu ya da olumsuz etkileri konusunda keskin bir ayırım yapamadıkları anlaşılmıştır. Öte yandan, uzaktan çalışmanın kontrolsüz çalışma saatlerine ve dolayısıyla çalışan sağlığı açısından olumsuz durumlara yol açabileceği gözlemlenmiştir. Cevaplar incelendiğinde, katılımcıların çoğu için ofis ortamında çalışmanın sosyalleşme, ekipman yeterliliği ve ayrıca çalışanlar arası iletişim ve bilgi aktarımı açısından önemli olduğu kabul edilebilmektedir. Teknolojik gelişmeler sayesinde verinin hızlı dolaşımı, bireyler ve şirketler arasındaki iletişimin kolaylaşması ve görece serbest çalışma olanaklarının iş hayatına entegre olabilmesi gibi imkânlar, dijital çalışma eyleminin ve bu eylemin sağladığı mekânların bir getirisi olarak ön plana çıkmaktadır.

Sonuç olarak, ofis alanlarının Covid19 pandemisinden olumlu etkilendiği söylenebilir: Bir anlamda bu kaçınılmaz mekânsal değişim potansiyelini ortaya koymuş gibi görünmektedir. Bu bağlamda, gelecekte hibrit ofis tasarımları ve doğal olarak hibrit bir çalışma yönteminin bizi beklediği rahatlıkla söylenebilir. Yaşanan bu kısa süreli deneyimlemeye bağlı olarak, geleceğin ofis tasarımlarının, özgürleştirici, teknolojik gelişmelerle iç içe ancak doğa ile bütünleşmesi gereken, aynı zamanda mekânın en önemli gereksinimi olan özneyi (insan ve haklarını) ön plana çıkararak bir sisteme dönüşmesi kaçınılmaz görünüyor.

COVID-19 salgını ile hızla dijitalleşmekte olan çalışma eyleminin, ofisler çerçevesinde mimari mekânlara, kullanıcıların mekân algısına ve çalışma eylemine yansımalarını incelemek amacıyla yapılmış olan çalışmanın sonucunda elde edinilen bulguların, çalışma alanlarının değişen mekânsal kullanım önceliklerine, farklı ölçeklerde ortaya çıkan mekânsal problemlere dair farkındalıkların, mekânsal kurgunun gelişiminin ve ofis/çalışma mekânlarının tasarımının geleceğine yönelik gereksinimlerin ortaya çıkartıldığı ve yeni normalde meydana gelebilecek olan mekânsal gelişimlerde bir tür rehber niteliğinde kullanılabileceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

Klein, M. (2020), *İşletmelerin Dijital Dönüşüm Senaryoları-Kavramsal Bir Model Önerisi*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 19(74), 997-1019.

Savić, D. (2020), *COVID-19 and work from home: Digital transformation of the workforce*, Grey Journal (TGJ), 16(2), 101-104.

Aydıntan, E. (2001). Yüzey Kaplama Malzemelerinin İç Mekân Algısına Anlamsal Boyutta Etkisi Üzerine Deneysel Bir Çalışma. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon.

Güngör, F. S. (2019), Postmodern Dünyanın Mekân Anlayışında Sanal Mekân, *Electronic Turkish Studies*, 14(5), 93-104.

Hasol, D. 1990. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yem Yayın, İstanbul.

Usta, G. (2020), *Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açısından İrdelenmesi*, Turkish Online Journal of Design Art and Communication , 10 (1) , 25-30 .

Ermiyagil Abbasoğlu M. S.,(2015). İç Mimarlık Eğitiminde Kültürel Geçmişin Mekândaki İzleri, Mekân Tasarımında Disiplinlerarası Yaklaşımlar, IV. Ulusal İç Mimarlık Sempozyumu, 255-265, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fındıklı, İstanbul,

Göler, S. 2009. Biçim, Renk, Malzeme, Doku ve Işığın Mekân Algısına Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan G.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aslan, F. , Aslan, E. & Atik, A. (2015). *İç Mekânda Algı*, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 5 (11), 139-151.

Özarıslan, M. Z., (2014), Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Leland, M., Clark, R., & Amanda, C. (2019). *Understanding Architecture: Its Elements, History, And Meaning*. Routledge.

Türk, S. A. & Midilli Sarı, R. (2020). *Eğitim Yapısı Tasarımını Duyular Üzerinden (Yeniden) Düşünmek*, Sanat ve Tasarım Dergisi , Sanat ve Tasarım Dergisi , 719-750

Avcı, M. G. (2021), Zaman-Mekân Sıkışması, Küreselleşen Salgın ve Toplumsal Sonuçları, OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Pandemi Özel Sayısı, 3787-3807 .

İnternet Kaynakları

Web 1: <http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/406/-5939.pdf> (Erişim tarihi: 14.06.2020)